

ՄԱԿԱՐԱՅԵՆԻՑ Բ. ԳՐԵՐԻՆ ՀԱՅԵՐԷՆ

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆենակիան ուսումնասիրողիս:

Այն մշուշը, որով պաշարուած է Ս. Գրքի հայերէն թարգմանութեան թէ հայկաբանութեան եւ թէ Ս. Գրքի ընդհանուր ուսումնասիրութեան տեսակէտէ այնչափ հետաքրքրական պատմութիւնը, գոնէ մասամբ փարատելու համար, անհրաժեշտ է մէն մի մատեան մանրակրկիտ հետազօտել: Մենախօսական հետազօտութիւններով միայն պիտի յաջողինք լոյս սփռել ժամանակին, թարգմանչին, բայց մանաւանդ Հայուն սկզբնագրին եւ անոր լեզուին վրայ: Ինչպէս նաեւ Հայուն արժէքը՝ Ս. Գրքի ընդհանուր քննադատութեան եւ անոր նախնական բնագիրը վերակազմելու համար՝ այս ճամբով միայն — թէեւ անհարթ եւ տաժանելի — կարելի է ճշդել: Այս էր այն շարժառիթը, որ զմեզ մղեց մեր ուսումնասիրութեան նիւթընել Մակարայեցւոց շատ կողմանէ ուշագրաւ Բ. գիրքը:

Աւելորդ ու մեր նիւթէն դուրս համարելով Յունարէն սկզբնագրին հայոյ խնդիրները, իսկոյն կ'անցնինք հայերէն թարգմանութեան:

§ 1. Աղբիւրներ:

Քննութեանս համար անհրաժեշտ էր ունենալ հնարաւոր կատարելութեամբ ձեռագրական ատաղձ, վասն զի թէեւ Մակարայեցւոց թարգմանութիւնը Ե. դարու արդիւնք է, բայց յաճախ դարերն եւ անհմուտ գրչագիրներն իլ ենց աղղեցութիւնը զգալի ըրած են եւ մեր վրայ պարտք կը դնեն նախնական ոսկին զտելու յետնադարեան կղզիանքէ: Դժբախտաբար մեր տրամադրութեան տակ եղող ձեռագիրները, որոնցմով պիտի ջանայինք բնագիրը վերակազմել յառաջ քան յոյն սկզբնագրի հետ ունեցած աղբիւրի վրայ դատաստան կտրելը, բաղձալի ամբողջութիւն չեն կազմեր: Ստիպուած ենք գոհ ըլլալ հետեւեալ ձեռագիրներով, որոնցմէ երկուքը տպագիր ունեցած ենք մեր առջեւ: Զօհրայի հրատարակութիւնը (Վենետիկ 1805), որ եղած է 1319ին գրուած կիլիկեան ձեռագրի մը վրայէն (անդ, Նախաբանութիւն, էջ 5) եւ հայերէն ընկալեալ բնագիրը (textus receptus) կը կազմէ (= Z): Զօհրայի միջոցաւ եւ համեմատութեամբ կը ծանօթանանք նաեւ վենետիկանին ձեռագիրներու, եւ կը նշանա-

կենք շանոք զօհրայեան ոճով՝ ZH = ոմանք՝ այլք: — Տպագրուած երկրորդ ձեռագիրը կը գտնեմ Ոսկանի քով (տպ. Ամստերդամ, 1666): Գիտեմ որ վերջինս լաւ անուն չի վա ելեր եւ հայ աւանդեալ բնագրին մէջ ըստ վուլգատայի փոփոխութիւններ մուծած ըլլալու կասկածէն ենթակայ է: Սակայն հիմնուած անձնական քննութիւններու եւ կարապետ վարդապետի վկայութեան վրայ՝ պէտք է ազատ արձակել զինքն այս կասկածէն: Ոսկանի տպագրած ձեռագիրը կը պատկանի Հեթմոյ գրուած 1295ին, եւ կը գտնուի Էջմիածնի մատենադարանը (կար. Յուլ. Թ. 157), որ կը բովանդակէ նաեւ Ոսկանի դիտողութիւնները մեծաւ մասամբ ուղղագրական եւ լուսանցագիր (կարապետ վարդապետ, Արատ 1902, էջ 1069—1071): Մասնաւորելով խօսքս Մակարայեցւոց վրայ՝ ոչ մէկ կէտի մէջ, ուր Հայը վուլգատայէ կը շեղի Ոսկան վերջնոյս կը համաձայնի: Ըստ այսմ Ոսկան կը նկատեմ ներկայացուցիչ Հեթմոյ ձեռագրին (= 0): — Երրորդ ձեռագիր մը ունի մեր Մատենադարանը (Տաշեան, Յուլ. Թ. 71 = b) ԺԳ. դարէն, եւ չորրորդ մը Վիեննայի Ազգային Գրադարանը (Թ. 11) գրուած 1608ին (= h): Zobh միասին կ'ընթանան յաճախ, կիլիկեան շրջանին կը պատկանին, եւ առանձին խումբ մը կը կոչուցանեն՝ հակառակ մեր Մատենադարանի ուրիշ մէկ ձեռագրին (Տաշեան, Յուլ. Թ. 55), որ թէեւ մերձաւորապէս ԺԳ. դարէն է, բայց Հայաստանի մէջ գրուած եւ ուրիշ խումբի մը ներկայացուցիչն է (= a): Բացի այս ձեռագիրներէն՝ նկատի առած եմ նաեւ Երուսաղէմի 15 ձեռագիրներու համեմատութիւնը՝ Սարգիս Մալեանէ, որուն ինքնագիրը ստացուածք է մեր Մատենադարանին (Տաշեան, Յուլ. Թ. 244): Կը նշանակեմ՝ J եւ առնթեր՝ համընթաց ձեռագիրներուն թիւը:

Համեմատութիւններու հիմ առած եմ հայ եւ յոյն ընկալեալ բնագիրները, առաջինն ըստ Զօհրայի, իսկ երկրորդն ըստ Նեստլէի (Nestle, V. T. Graece, Tom. II, Leipzig 1887): Յունարէն ձեռագրական տարբերութեանց համար դիմած եմ Հովմարի աշխարհահոյսէ գործին (Vetus Testamentum, ed. B. Holmes et J. Parsans, Tom. V. Oxonii 1827), որուն յունարէն ձեռագիրներուն արարական թուանշաններն անփոփոխ կը պահեմ, միայն Cod. Al. = A եւ Cod. Venet. = V, հետեւելով Սուխոյի

այնպէս ալ — իրենց բոլոր թերու-
թիւններով — մեզի հասած են, այն ատեն
մեր առաջին ապացոյցը վճռական բնոյթ կը
զգենու:

Եթէ այսօր Ս. Գրքի հայերէն թարգմա-
նութեամբ կը պարծինք եւ Եւրոպացի գիտնա-
կաններ իրենց հիացումը կը նուիրեն անոր, այս
մեծաւ մասամբ արդիւնքն է սա հանգամանքին,
որ գրի գիւտէն վերջ թարգմանուած գրքերը
յետոյ խնամեալ վերաքննութեան ենթարկուե-
ցան գլխաւոր թարգմանիչներու կողմէ: Մակա-
բայեցւոց գրքերն այս բախտին չարժանացան,
որովհետեւ գուցէ դեռ նոր սկսած թարգ-
մանութիւնը չաւարտած կամ սրբագրութեան
կարգն անոնց չհասած սրբագրիչ յանձնախում-
բին գլուխը՝ Ս. Սահակ եւ քիչ յետոյ նաեւ
Մաշտոց աշխարհքէ կը բաժնուէին:

Վերջին կէտը լոկ ենթադրութիւն է եւ
ազատ նիւթ վիճարանութեան, իսկ թէ Մակա-
բայեցւոց գրքերն թարգմանուած են առանց
սրբագրութեան — վասն զի այս է մեզի
համար էականը — ասոր ունիմ անժխտելի
փաստեր: Նախ՝ այն բազմաթիւ թանձր սխալ-
ները, զորոնք յետոյ միառմի պիտի քննենք, կը
մերժեն նոյն իսկ վերիվերոյ սրբագրութեան մը
կարելիութիւնը: Երկրորդ՝ թարգմանիչն կը կին
թարգմանութիւնները, անձնական սրբա-
գրութիւնները, զորոնք նա լուսանցքին վրայ գու-
ցէ նշանակած էր եւ որոնք յետոյ գրչագիրնե-
րէ բուն մարմնոյն մէջ հիւսուած են, յայտան-
գիման կը ցուցնեն, թէ Մակաբայեցւոց գրքերն
իրենց սկզբնական կերպարանքը, զոր իրենց
թարգմանիչն կը պարտէին, անփոփոխ պահած
են: Այս նկարագրական երեւոյթն այնու ծա-
գած է, որ հայ թարգմանիչը չէ կրցած յաճախ
յունարէն բառին զանազան իմաստներէն յար-
մարագոյնն ընտրել եւ զամէնքը միանգամայն
յիշած է, կամ առաջին թարգմանութենէն
դժգոհ՝ երկրորդ մը կցած է իրբեւ աւելի ու-
ղիղ եւ համաձայն սկզբնագրին: Յիշենք այս
եղական տեղեքները:

2 Մկ. Ա. 2. «Յորժամ տեսանիցեն զկուռս
քանդակեալս, պատկերս կերպարանալս:»
Թարգմանիչն զարգասիրութեան ծնունդ վերա-
գիր ածականներն անտեսելով, աչքի կը զարնէ
հոս շարկապի պակասութիւնը. միայն Ձ անի-
մաստ «կամ» ով մը կը զօգէ երկու գոյական-
ները, որոնցմէ մին հաւանաբար լուսանցքէն մուտ
գտած է. Յոյնն ունի ἀγάλματα, որ ըստ տեղ-
ւոյն երկու իմաստներն ալ կու տայ: Մեր թարգ-

մանիչն անապահով՝ կը դնէ երկուքն ալ, մինչ
Եսայեայ թարգմանիչը, ԺԹ, Ի, 9 պարզ «պատ-
կեր» ով կը շատանայ:

Բ. 14. «Սոյնպէս եւ Յուդա զամենայն
կործանեալսն ի պատերազմաց անտի եւ
զցրուեալսն ի մի վայր ժողովեաց: Հոս
խնդիր կ'ըլլայ գրքերու մասին, որոնք թէեւ
պատերազմներու հետեւութեամբ ցիրուցան
կ'ըլլան, բայց ոչ կործանման առարկայ: Ան-
շուշտ ասոր անդրադառնալով հայ թարգմանիչն
անյարմար «կործանեալսն» կ'ընէ «զցրուեալսն»
համեմատ Յոյնին՝ «τὴ διαπεπτωχότα — որուն
կործանելը իմաստն ալ շատ հաղուագիւտ է —
իսկ անխորհուրդ գրչագիրը «եւ» ով կը հաշ-
տեցնէ զանոնք:

Բ. 22. «Ամենայն քաղցրութեամբ,
հեղութեամբ, խաղաղութեամբ», յուն.
ἐπιεχέια բառին զանազան իմաստներն կը շարէ,
մինչ Ժ, 4 արդէն կը սորվի «հեղութեամբ»
նախընտրել եւ անով դոճանալ, ինչպէս Ի,
Բ, 19, ԺԲ, 18, Բար. Բ, 27, Գն. Գ, 42:

Բ. 24. «Որ կամին մսեւ ի բանս մատե-
նագրին, ի դոյն թաթաւել»: Պարզ է որ
վերջին անսորագիր բառերը լուսանցքէն ներս
առնուած են բոլորովին անյաջող կերպով, քանի
որ կը մնան կղզիացեալ, անկապ: Որչափ սիրուն
է «մսեւ», այնչափ ստրկական է «ի դոյն թա-
թաւել» = εἰσχυχλεισθαι, բայց յաւելուած ոս-
կեդարու թարգմանիչն, որ իւր ստրկա-
կան թարգմանութիւններուն մէջ իսկ հայե-
րէն բառերուն բունազբօսիկ մասնիկներ չի
ըծեր, «ներթաթաւել» պիտի ըսէր յետնագա-
րեան մը:

Բ. 24. «Վասն թանձրութեան հիւ-
թոյ, խորութեան բանիցդ» = յուն.
διὰ τὸ πλῆθος τῆς ὕλης. Հայը նախ նիւթա-
կան իմաստով առած է ὕλη, բայց իսկոյն նկա-
տելով որ իմացական իմաստով կիրարկուած է
հոս, կը յարէ՝ բան, երկու անգամն ալ πλῆθος ի
տեղ իւր ընտրած բառերուն բնութեան յար-
մար վերացական գոյականներ յերիւրելով, մինչ
հեղինակը «պատմական նիւթերու բազմու-
թիւնը» կ'ակնարկէ: Հայկ. Բառ. Ի (Բ. 101) ըն-
թերցուածը «խոշորութիւն», զոր Զօհրապ չի
յիշատակեր, բոլորովին անձահ է:

Գ. 19. «Արգելականք կուսանաց ի
կուսաստանաց», «παρθεῶν» ձեւն է որ
հոս թարգմանիչն շիտթութիւն պատճառած ու
կրկին թարգմանութիւն առթած է. παρθεῶν

= կոյսերու, παρθενόν = կուսաստան — Հայր
իւր շիրիմութեան մէջ ելք մը գտած է երկուքն
իրարու միացնելով:

Գ. 23. «Ջյայտնութեան վճիռն
գտանէր», Անցողակի դիտներ որ «գտանէր»,
դիւրագէտ գրչաստալ մըն է փոխանակ «կա-
տարէր», = ἐπιτέλει (Տմնա. նաեւ Ե. եպ.
Գուրեան, Սրբագրութիւններ Մակ. Ա. եւ Բ.
Գիրքերու թարգմանութեան վրայ. Արեւելեան
Մամուլ, Իզմիր, 1908, էջ 249). իսկ Ջյայտ-
նութեան վճիռն = «յայտնի վճիռը», կրկին
թարգմանութիւն է «τὸ διεγνώσμενον»ի, զոր
նախ իրրեւ զնօտօսի (Դան. Գ. 18 յայտնի)
Տոմարիչ կարծած եւ ապա սրբագրած է ուղեղ
«վճիռ»:

Գ. 28. «... Ջշափ առեալ, զի յայտնա-
պէս զաւրութիւնքն Աստուծոյ ի վերայ Հա-
սեալ», Յոյնը կը դիւրացնէ աղաւաղեալ նա-
խագրութեանս սրբագրութիւնը. φανερωσ
τὴν τοῦ θεοῦ δυναστείαν ἐπεγνώχότες = զափ
առեալ յայտնապէս զօրութեանն Աստուծոյ ի
վերայ Հասեալ: Անուրատիպ բառերու
դիւրքը կը ցուցնէ, որ լուսանցագիր կրկին թարգ-
մանութիւն մըն էր, որով Հայ թարգմանիչն ու-
ղած է աւելի սերտիւ կապուիլ յոյն բնագրին
ἐπιεγνώσχω բային:

Գ. 31. «Ոմանք յեկեւելոց անտի բա-
րեկիրք», Յուն. τινες τῶν... συνήθων = յեկեւելոց,
սխալմամբ կը կարգայ συνέθων, իմաստը քիչ
բայց ապա իսկոյն կը սրբագրէ, իմաստը քիչ
մը փոխելով:

Գ. 13. «Եւ այնպէս եռանդն ի մի
ածէին, սկիզբն արարեալ = ին դ'օմ-
տως ἀχμή τις... καὶ πρόβασις», կրկին թարգ-
մանութիւն եւ ոչ մի յաջող: Ինչպէս Գոթմ
(Grimm C. L. W.: Kurzgefasstes Hand-
buch zu den Apokryphen des Alten Testa-
mentes, IV. Leipzig 1853, 413) ուղեղ կը
դիտէ, առաջին թարգմանութեամբ Հայն ու-
ղած է ἀχμή եւ πρόβασις մէկ գաղափարի վե-
րածել, իսկ երկրորդին մէջ ἀχμήի «կատար,
ծայր» նշանակութենէն առաջնորդուած է
«սկիզբն առնեմ» ասութեան:

Գ. 40. «Սկսաւ ձեռն ի գործ առ-
նել եւ սկիզբն առնել գործոցն շարու-
թեան = κατήρξατο χειρῶν ἀδίκων»: Երկրորդ
թարգմանութիւնն աւելի ընտիր է եւ ուղեղ,
միայն փոխ. «գործոցն», կարդալու է «գործովք»,
մինչդեռ առաջնոյն մէջ χειρῶνի նիւթական

իմաստը թելադրած է «ձեռն ի գործ առ-
նեմ», հոս անյարմար ու աւելորդ ասութիւնը:

Ե. 8. «Պղծեալ եւ գարշեցեալ»,
Յուն. βδελυσσόμενος երկու իմաստն ալ կու
տայ, 1 Մկ. Ա, 48 կը թարգմանէ պարզապէս
«պղծել», զայս կը գործածէ նաեւ հոս, բայց
անդրադառնալով անյարմարութեան կը սրբա-
գրէ «գարշեցեալ»:

Ը. 27. «Խոստովան լինէին եւ փառա-
ւորէին զՏէր», Յուն. ἐξομολογέομαι այս
կրկին նշանակութիւնները կը բովանդակէ, եւ
այն 1. խոստովանիլ. 2. փառաւորել (Grimm,
այն 142): Կ'ենթադրենք որ Հայը առա-
ջին բառին անտեղի ըլլալը նկատելով աւելցու-
ցած է երկրորդը:

Թ. 16. «Ջկարգս մտից պիտոյ պա-
տարագաց յարբունուստ ընուէ», & կը կարգայ.
«Ջկարգս պիտոյից մտից պատարագաց», Բա-
նբուր այս անյարիր կուտակումը արդիւնք է
յուն. σύνταξιςի եռապատիկ նշանակութեան.
յարմարագոյնն չէ կրցած որոշել Հայը:

Ա. 1. «Ծանրացեալ տրտմէր»,
Հայերէնի յատուկ ոճ մը չէ սա, այլ յուն.
βαρέως φέρωνի թանձրացեալ ու վերացա-
կան առումներուն շուգաւորումը, որուն մէջ
«տրտմէր» սրբագրի դեր կը կատարէ:

ԺԱ. 3. «Եւ զառաւորն սրբութեան դրա-
մաժողով ի վարձու կացուցանել»: Քար
գայթաղութեան եղած է յուն. բարդ բառը
ἀργυρολόγητον, զոր հայացուցած է տեղոյս
անյարմար «գրամաժողով»ով եւ յարա-
կից յաջող սրբագրութեամբ մը:

ԺԲ. 24. «Եւ ինքն Տիմոթեոս դիպէր
առաջին գնդին Գովթիթեայ եւ Սոսիպատրեայ,
Արդ անկեալ նոցա ի ձեռն», Յուն. ἔμπροσθεν
բառն է, զոր սխալմամբ «դիպէր առաջին» կը
թարգմանէ, եւ ապա ակնյայտի կը կարկատէ
ճիշդ նշանակութիւնը:

ԺԳ. 15. «Եւ առնոյր զԱրիստիդէս
(+ եւ a) ընտիր ընտիր երիտասարդ
(+ աւք a) վառելովք», Յուն. ἀρίστον իբր
յատուկ անուն թարգմանած, բայց իսկոյն ուղ-
ղած է «ընտիր ընտիր», Ուրեմն հարկ չկայ
եւս Գուրեանի հետ փոխ. Արիստիդէսի ա-
ծական մը առաջարկելու (Անդ, 251), այլ
պէտք է զայն բնագրէն գուրս վտարել:

ԺԴ. 28. «Թէ ստու թիւն ինչ մտցէ
ի դաշինս անդր եւ ուխտքն եղիցին տարա-
պարտուց», Անուրատիպ վերջին բառերը ու-

ղեղ սրբագրութիւն են, վասն զի ἀλλέτω ոչ
թէ հաշիւքի մէջ ստութիւն մտցնել այլ դաշնե-
լոյ՞ ըլլալ կը նշանակէ հոս:

ԺԵ. 17. « Էստատոուն զոտս ի բոյս
հարկանել, յենուլ ի համբերութիւն,
պնդել ի պատերազմի:» Յայտնի է, որ γενναίως
ἐμφορέσθαιի զանազան պատիպատ մեկնութիւն-
ներն են, որոնցմէ վերջինն ամենայաջորն է: Բո-
լորովն անիմաստ եւ ինքնաստեղծ է առաջին
նախադասութիւնը, որուն «բոյս, ընթերցուածը
գրչասխալ է անշուշտ՝ փոխ. «բոց»ի:

ԺԵ. 31. «Միջնաբերդին զԱկառանց:»,
Յուն. ἀχρας նախ իբր հասարակ եւ ապա իբր
յատուկ անուն համարած է:

Վերջ տանք առ այժմ այս ցանկին, որ
կարծեմ կը բաւէ թարգմանութեանս սրբա-
գրուած չըլլալուն ենթադրութիւնն արդարաց
ներու:

Ժամանակի մասին սա պիտի աւելցնեմ,
որ մինչ իբր terminus a quo 432 կը հետեւի
մեր ըսածներէն, իբր terminus ad quem պէտք
է նշանակել առ առաւելն՝ 450: Եղիշէ կը
պատմէ, թէ «Վարդան ի ձեռն առեալ զբաշ
նկարագիրն Մակարայեցոց, ընթեռնոյր ի ըսե-
լիս ամենեցուն», (Եղիշէ, Գործք, Վենետիկ
1859, էջ 81), խնդիր չկայ՝ հայերէն թարգ-
մանութեամբ. հայ ամբողջ բանակին յունագի-
տութիւնն աւելի քան տարակուսական է: Այս-
պէս ուրեմն 18 տարուան ժամանակաշրջանի մը
մէջ կը ծփանք. զայն աւելի սեղմելու կողմէն կը
պակսի: Թեեւ Բուզանդ իւր Պատմութեան մէջ
սերտ աղերս կը ցուցնէ Մակարայեցոց գրքե-
րուն հետ, անոնց հայերէն թարգմանութիւնը
կը ճանչնայ ու կը գործածէ, բայց Բուզանդի
գրութեան ժամանակն անստոյգ ըլլալով, զայն
չէ կարելի հաշուի առնուլ ժամանակի խնդրոյն
մէջ՝ իբր եզր:

(Շարանախիւն:)

Հ. ՍԱՀԱԿ ԿՈԳՆԱՆ

ՎԱՐԳԱՆ ԱՐԵՒԵԼՅՈՒ

2.

Գրութիւններ:

(Շարանախիւն:)

5. Մանր երկեր. . . Յաղագս մեկնու-
թեան քերականին. զոր արարեալ է մեծ
վարդապետին Վարդանայ ի խնդրոյ թա-
գաւորին Հայոց Հեթմոյ: Սկիզբն է «Քերա-
կանութիւն է հմտութիւն, որք ի քերթողացն
են ի շարագրացն իբրու բազում անգամ ա-
սացելոց»:

Չեռագիր ծանօթ են մի քանի հատ, ինչ-
պէս մեր Մատ. ի Թ. 337:

Բ. Անթառամ՝ ծաղիկ Վարդանայ
վարդապետի ի խնդրոյ Մարգարի: Սրտայոյզ
ստութիւններով եւ քնքոյշ զգածումներով զե-
ղուն երկս արտասանած է Արեւելցի վարդա-
պետը Ս. Կուսի վերափոխման տօնին առթիւ:
Կը սկսի. «Թագաւորեալ սուրբ եկեղեցի աս-
տուածաբար հրաման տայ»:

Հ. Ալիշան կը հաւաստէ որ «Կմա ըն-
ծայն ոմանք եւ զԱնթառամ ծաղիկ երեք տուն
շարականն, իսկ այլք զմեկնութիւն նորին»
(Վարդ., Յոջբ., էջ Ե): Վերջիններու. ձայ-
նակից կ'ըլլամ, վասն զի հեղինակն ինքնին կ'ըսէ.
«Յորս համարձակեալ եղաք զաստուածամերձ
ծերունեացն զբանս զոր երգեն յայսմ աւուր
մանկուքք եկեղեցոյ ասելով իւրական հոգե-
խառն եւ աստուածամուխ բանին մեծացուցէիւն:
Ձի եթէ մեր թարգմանիչն եւ հոգեշարժ վար-
դապետն Մովսէս ասացեալ է զճննդեան եւ
զյարութեան երգս շարականաց եւ թէ մեծն եւ
հանդիսաւոր ճգնաւորն Բարսեղ մականուամբ
ճոնն կոչեցեալ... ապա չէ պարտ պակաս հայել
ի խորհրդաւոր բանքս յայս քան յառաքելական
յաւանդութիւնս. քանզի ի նոցանէ եւ ի նոյն
հոգւոյ խօսեցեալ եղեւ հաւասարապէս՝ Ան-
թառամ ծաղիկ» (էջ 6—7):

Չեռագիրք. Կան բազմաթիւ հմտ. հատ
մը մեր Մատ. ի Թ. 642, թղ. 1—19: Օրինա-
կուած է Յ. Վանականի «Ուրախացիր Պսակ
կուսի» երկին կից:

Հրատարակութիւն. Տեսութիւն Անթա-
ռամ ծաղիկ մեծացուցէին, արարեալ մեծին
Վարդանայ վարդապետի, տպեալ ի Ս Երուսա-
ղէմ 1834: